T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI | ORTAÖĞRETİM | ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTABI

ÖLÇME, DEĞERLENDİRME VE SINAV HİZMETLERİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ

TARİH
11. SINIF
I. DÖNEM ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ

ÖLÇME, DEĞERLENDİRME VE SINAV HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ

TARİH

11. SINIF

I. DÖNEM ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

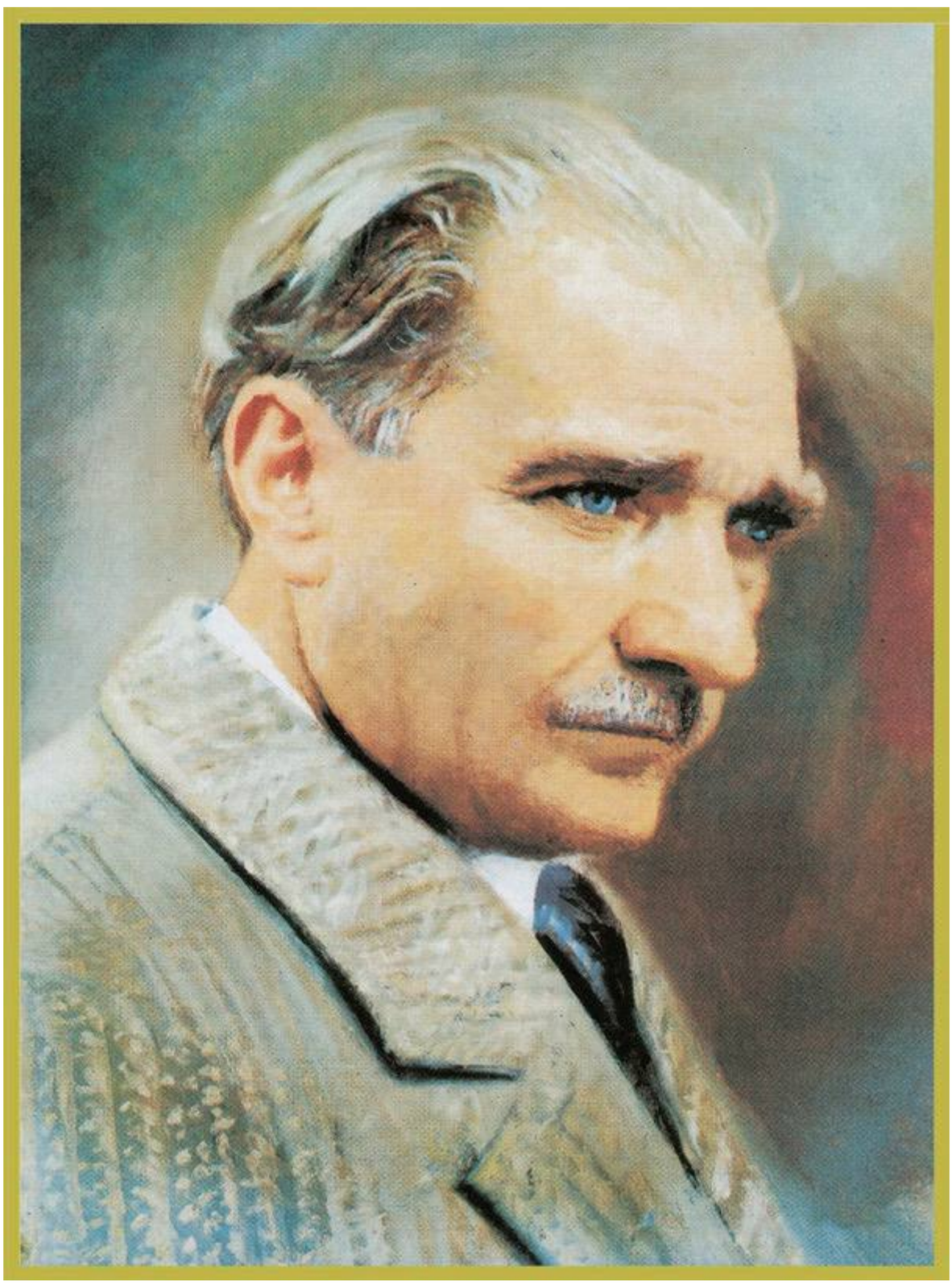

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

TAR.11.1.1. Osmanlı Devleti'nin 1683-1789 yılları arasındaki siyasi ve askerî mücadelelerini sonuçları açısından değerlendirebilme 9

TAR.11.1.2. Lale Devri'nde Osmanlı devlet ve toplum hayatında meydana gelen değişimi tarihsel bağlamı içerisinde yorumlayabilme 19

TAR.11.1.3. 1755 Lizbon ve 1766 İstanbul depremlerini ortaya çıkardığı etkiler bakımından karşılaştırabilme.27

TAR.11.1.4. Sanayi Devrimi'nin meydana getirdiği siyasi, sosyal ve ekonomik değişimi neden ve sonuçlarıyla birlikte yorumlayabilme 36

TAR.11.2.1. Fransız İhtilali'nin devlet ve toplum hayatında meydana getirdiği değişimi neden ve sonuçlarıyla yorumlayabilme.....45

TAR.11.2.2. 1789-1908 yılları arasında meydana gelen siyasi, askerî ve idari gelişmelerin Osmanlı Devleti'nin yönetim ve toplum yapısına etkilerini sorgulayabilme.....54

TAR.11.1.1. Osmanlı Devleti'nin 1683-1789 yılları arasındaki siyasi ve askerî mücadelelerini sonuçları açısından değerlendirebilme

a) Osmanlı Devleti'nin 1683-1789 yılları arasındaki siyasi ve askerî mücadelelerinin sonuçlarını karşılaştırır.
b) Osmanlı Devleti'nin 1683-1789 yılları arasındaki siyasi ve askerî mücadelelerinin sonuçlarına ilişkin yargıda bulunur.

TAR.11.1.1

A. MASADAKİ ANTLAŞMALAR

II. VİYANA KUŞATMASI VE KARLOFÇA ANTLAŞMASI

Osmanlı Devleti, XVII. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa, Karadeniz'in kuzeyi ve Akdeniz'de etkili olma gücünü sürdürmekteydi. Varadin, Uyvar, Kamaniçe ve Çehrin kalelerinin alınması; Osmanlı'nın Avrupa'ya yönelik hedeflerinden vazgeçmediğini ortaya koydu. 1683 II. Viyana Kuşatması ise bu sürecin kırılma noktası oldu. II. Viyana Kuşatmasında alınan yenilgi sonrasında Avusturya, Lehistan, Venedik ve Papalık öncülüğünde Kutsal İttifak kuruldu. Rusya'nın da katılmasıyla Osmanlı Devleti uzun süreli ve çok cepheli savaşlarla karşı karşıya kaldı. 1699'da imzalanan Karlofça Antlaşması'yla Osmanlı Devleti ilk kez Avrupa'da geniş ve kalıcı toprak kayıpları yaşadı. 1700 İstanbul Antlaşması'yla Osmanlı Devleti Azak Kalesi'ni Rus Çarlığı'na bıraktı ve Rusların İstanbul'da sürekli olarak bir elçi bulundurma talebini kabul etti. Azak Kalesi'nin Ruslara bırakılmasıyla Ruslar Karadeniz'e inme hedefleri için ilk önemli adımı atmış oldu. Ayrıca bu antlaşmayla daha önce Moskof prensi olarak adlandırdığı Rus çarının çarlık ünvanını da resmen tanımak zorunda kaldı.

PRUT ANTLAŞMASI

Karlofça ve İstanbul Antlaşmaları'yla kaybedilen toprakları geri almak isteyen Osmanlı Devleti; XVIII. yüzyıl başlarında Avusturya, Venedik ve Rus Çarlığı ile mücadele etmeye devam etti. III. Ahmed Dönemi'nde I. Petro'nun Karadeniz'e yönelik genişleme politikası Osmanlı-Rus ilişkilerinin daha da gerilmesine yol açtı. Bu gerginlik nedeniyle çıkan Prut Savaşı'nın sonucunda imzalanan 1711 Prut Antlaşması'yla, Osmanlı Devleti askerî alanda elde ettiği başarıyı diplomatik açıdan tam değerlendiremedi. Rus ordusu Prut'ta zor durumda kalmasına rağmen tamamen etkisiz hâle getirilememişti. Buna karşılık Azak'ın geri alınması Osmanlı açısından önemli bir kazanç oldu.

PASAROFÇA ANTLAŞMASI

Prut Savaşı'nda Rus Çarlığı'na karşı kazanılan zafer, Osmanlı Devleti'ni Karlofça Antlaşması'yla kaybettiği toprakları geri alma konusunda umutlandırdı. Osmanlılar Venedik'in Mora'daki Ortodoks halk üzerinde baskı kurması, Karadağ halkını isyana teşvik etmesi ve Osmanlı ticaret gemilerine saldırması nedeniyle 1714'te Venedik'e savaş ilan etti. Osmanlıların bu savaşta gösterdiği başarı üzerine Avusturya Arşidüklüğü Venedik'in yanında savaşma kararı aldı. Böylece Osmanlılar 1718'e kadar Avusturya ile de mücadele etmek zorunda kaldı. 1718' de imzalanan Pasarofça Antlaşması'yla Osmanlı Devleti'nin Orta Avrupa ve Balkanlardaki gücü zayıflarken, Belgrad ve Temeşvar gibi stratejik yerlerin kaybedilmesi, Osmanlı'nın Avrupa'daki itibarını sarstı.

BELGRAD ANTLAŞMASI

Rus Çarlığı, Prut Antlaşması'ndan sonra da Osmanlı Devleti'yle ilgili hedeflerinden vazgeçmemişti. Çariçe Anna İvanovna Dönemi'nde Azak Kalesi'ni yeniden ele geçiren Ruslar, Kırım'ın birçok bölgesine saldırılar düzenledi. Ayrıca Lehistan'ın iç işlerine müdahale ederek Osmanlı Devleti'yle yaptıkları antlaşmalara aykırı hareket etti. Bunun üzerine Osmanlı Devleti 2 Mayıs 1736'da Rus Çarlığı'na savaş ilan etti. Osmanlı Devleti Karadeniz'in kuzey kıyılarında Ruslarla mücadele hâlindeyken Avusturya Arşidüklüğü de müttefiki Rus Çarlığı'na destek çıkmak için 1737'de Osmanlı Devleti'ne savaş açtı. Aynı anda iki cephede birden savaşmak zorunda kalan Osmanlı ordusu büyük başarılara imza attı.1739'da imzalanan Belgrad Antlaşması'yla 22 yıl aradan sonra Belgrad yeniden Osmanlı hâkimiyetine girdi ve tekrar Avrupa kapılarına dayanan bir konuma geldi. Ayrıca bu antlaşma Avusturya ile Osmanlı arasında elli yıl sürecek olan barış döneminin başlangıcı oldu.

KÜÇÜK KAYNARCA ANTLAŞMASI

1762'de Rus Çarlığının başına geçen Çariçe II. Katerina'nın Osmanlı Devleti aleyhine izlediği politikalar iki devlet arasındaki ilişkilerin bozulmasına ve altı yıl sürecek bir savaşın başlamasına neden oldu. Osmanlı Devleti 1768'de Rus Çarlığı'na savaş ilan etti ve birçok cephede mücadele etmek zorunda kaldı. Osmanlı Devleti'nin aldığı ağır yenilgi sonrasında 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması imzalandı.1699 Karlofça Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti için en ağır sonuçları doğuran bu antlaşma ile Kırım'ın Osmanlı'dan ayrılması, Rusya'nın Karadeniz ve Osmanlı Ortodoksları üzerinde etkisini artırması, Rus ticaret gemilerinin Boğazlardan serbest geçiş hakkı Osmanlı egemenliğini zayıflatırken Rus Çarlığının Osmanlı üzerindeki etkisini arttırmıştır.

Verilen antlaşmalara ait kısa metinleri dikkatlice okuyunuz. Edindiğiniz bilgilerden hareketle antlaşmaların kısa ve uzun vadeli sonuçlarını değerlendirerek kararlarınızı metindeki tarihsel kanıtlarla destekleyip aşağıdaki tabloyu doldurunuz.

Antlaşma	Kısa vadeli etki	Uzun vadeli etki	Kararımı destekleyen kanıt	Genel değerlendirme
Karlofça Antlaşması				
İstanbul Antlaşması				
Prut Antlaşması				
Pasarofça Antlaşması				
Belgrad Antlaşması				
Küçük Kaynarca Antlaşması				

B. KAYIPLARDAN STRATEJİYE

Dönemin Sadrazamı Koca Ragıp Paşa'nın Görüşü

Avrupa devletleri artık birbirlerinin dengesini gözetiyorlar. Bizim de cephede kazanamadığımızı masada korumamız, bunun için de Avrupa'daki güçler dengesini (muvazene) çok iyi takip edip ittifaklar kurmamız şarttır. Eski usul fetih dönemi kapanmıştır.

Kaynak: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Cilt IV, 1. Kısım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, ss. 361-367'de yer alan Koca Ragıp Paşa'nın diplomasi ve denge siyasetine dair görüşlerinden 11. sınıf düzeyine göre uyarlanmıştır.

Prof.Dr. İlber Ortaylı'nın Tarihsel Analizi

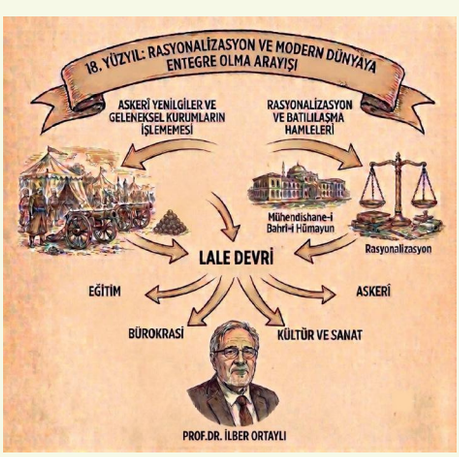

18. yüzyıl Osmanlı için bir çöküş değil, rasyonalizasyon ve modern dünyaya entegre olma arayışıdır. Askerî yenilgiler, devlet yönetimine geleneksel kurumların artık işlemediğini göstermiş ve Lale Devri'nden itibaren batılılaşma hamlelerini zorunlu kılmıştır.

Kaynak: Prof.Dr. İlber Ortaylı'nın İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı (Kronik Kitap, İstanbul, ss.17-35) adlı eserinde yer alan 18. yüzyıl Osmanlı yenileşme hareketleri ve bürokratik rasyonelleşme tezlerinden 11. sınıf düzeyine göre uyarlanmıştır.

Verilen dönem bilgilerinden yola çıkarak aşağıdaki yargılardan hangilerinin "ulaşılabilir" **veya** "ulaşılamaz" **olduğunu işaretleyiniz ve** "çünkü" **kısmına tarihsel gerekçenizi yazınız.**

DÜŞÜNCELER	ULAŞILABİLİR/ ULAŞILAMAZ	ÇÜNKÜ…
1. 1683-1789 yılları arasındaki askerî başarısızlıklar, Osmanlı Devleti'nde içe kapanmaya değil; aksine dış dünyayı ve Avrupa'yı daha yakından tanıma ihtiyacına yol açmıştır.	**ULAŞILABİLİR** ☐ **ULAŞILAMAZ** ☐	
2. Osmanlı Devleti, bu dönemde askerî gücünün yetersizliğini tamamen diplomatik esneklik ve denge politikasıyla ikame edebilmiştir.	**ULAŞILABİLİR** ☐ **ULAŞILAMAZ** ☐	

C. NEDEN-SONUÇ İSTASYONU

Aşağıdaki gridde (kutucuklarda) 1683-1789 yılları arasındaki Osmanlı siyasi, askerî, iktisadi ve diplomatik gelişmelerine ait neden ve sonuç ifadeleri bir arada verilmiştir. Soruları dikkatlice okuyarak ilgili oldukları kutucuk numaralarını belirleyiniz ve belirlediğiniz kutucukları seçme gerekçenizi tarihsel kanıtlarla açıklayınız.

[1] **Lale Devri ve Geçici/Daimi Elçiliklerin Açılması** Batı kurumlarını yakından tanıma ve diplomatik ilişkileri geliştirme arayışı	**[2]** **Karadeniz'in Türk Gölü Olma Özelliğini Kaybetmesi** Küçük Kaynarca ile Kırım'ın kaybı ve Rus donanmasının Karadeniz'e çıkışı	**[3]** **Hendesehane ve Mühendishane-i Bahrî-i Hümayun'un Açılması** Askerî yenilgileri engellemek için Batı tarzı teknik askerî eğitime geçilmesi
[4] **Avusturya ve Rusya'nın Dakya/Grek Projeleri** Osmanlı'nın Balkan ve Karadeniz topraklarını paylaşarak İstanbul'u ele geçirme planı	**[5]** **Esham (İç Borçlanma) Sistemine Geçilmesi** Sürekli savaşlar ve toprak kayıpları sonucu ortaya çıkan mali açığı kapatma ihtiyacı	**[6]** **Pasarofça Antlaşması ile Batı Tarzı Islahatların Başlaması** Askerî üstünlüğün Batı'ya geçtiğinin kabul edilmesi ve barış sürecine girilmesi

Soru 1

Yukarıdaki kutucuklardan hangisi/hangileri, askerî başarısızlıklar ve uzayan savaş masraflarının Osmanlı iktisadi yapısında doğrudan mali tedbirler alınmasına yol açtığını kanıtlar?

Kutucuk Numarası / Numaraları	
Tarihsel Analiz ve Gerekçeniz	

Soru 2

Yukarıdaki kutucuklardan hangisi/hangileri, siyasi ve askerî mağlubiyetlerin Osmanlı devlet anlayışında Batı'nın teknolojik, askerî ve kurumsal yöntemlerinin/modellerinin esas alınmasına yol açtığını kanıtlar?

Kutucuk Numarası / Numaraları	
Tarihsel Analiz ve Gerekçeniz	

Soru 3

Yukarıdaki kutucuklardan hangisi/hangileri, dış dünyadaki toprak kayıpları ve stratejik gerilemenin Osmanlı Devleti'nin başkentini (İstanbul) ve sınır güvenliğini doğrudan tehdit altına soktuğunu kanıtlar?

Kutucuk Numarası / Numaraları	
Tarihsel Analiz ve Gerekçeniz	

D. OLAYLARDAN HAREKETLE SONUÇLARI BELİRLEYELİM

Aşağıdaki üç tarihsel olayı dikkatle inceleyiniz. Her olayın ortaya koyduğu temel gelişmeyi belirleyiniz ve bu gelişmeden hareketle tarihsel bir sonuç çıkarınız. Çıkarımınızı olayda verilen bilgilerle ilişkilendirerek kısa bir gerekçe yazınız. Sonuç cümlenizde yalnızca olayı tekrar etmek yerine, bu gelişmenin Osmanlı Devleti'nin gücü veya politika anlayışı açısından taşıdığı anlamı ifade ediniz.

TARİHSEL OLAY 1	
Görsel: II. Viyana Kuşatması ve Şehir Planını Gösteren Gravür (1683) Rijksmuseum Arşivi.	
Bu gelişme Osmanlı Devleti açısından hangi sonucu ortaya çıkarmıştır?	
Sonucunuzu hangi bilgi desteklemektedir? Kısaca açıklayınız.	
TARİHSEL OLAY 2	
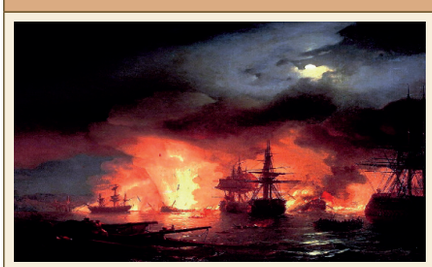 **Görsel:** Çeşme Limanı Baskını (Tablo, Aivazosvsky, 1848, Ulusal Sanat Galerisi, Feodosia/Ukrayna)	
Bu gelişme Osmanlı Devleti açısından hangi sonucu ortaya çıkarmıştır?	
Sonucunuzu hangi bilgi desteklemektedir? Kısaca açıklayınız.	
TARİHSEL OLAY 3	
Görsel: Yirmisekiz Mehmed Çelebi Portresi (Jean-Baptiste van Mour, 1724) / Musée Carnavalet	
Bu gelişme Osmanlı Devleti açısından hangi sonucu ortaya çıkarmıştır?	
Sonucunuzu hangi bilgi desteklemektedir? Kısaca açıklayınız.	

E. SIRA SENDE SORULARI

Harita 1: Karlofça Antlaşması sonrasında Osmanlı Devleti

Harita 2: Küçük Kaynarca Antlaşması Sonrasında Osmanlı Devleti

Harita 1'de ve Harita 2'de Karlofça Antlaşması (1699) ve Küçük Kaynarca Antlaşması (1774) sonrasında Osmanlı Devleti'nin sınırları gösterilmiştir. Haritaları karşılaştırarak bu antlaşmaların Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü ve egemenlik hakları üzerindeki etkilerini değerlendiriniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Osmanlı Devleti'nin güç kaybı bir anda mı, yoksa aşamalı olarak mı gerçekleşmiştir? Gerekçeleriyle açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Sizce bir devletin askerî alanda geri kalması yalnızca ordu sistemini mi etkiler, yoksa bu durum toplum ve kültür üzerinde de değişimlere yol açar mı? Bu soruya ilişkin düşüncelerinizi arkadaşlarınızla tartışınız.

NOTLAR

Cevap anahtarına ulaşmak için karekodu okutunuz.

TAR.11.1.2. Lale Devri'nde Osmanlı devlet ve toplum hayatında meydana gelen değişimi tarihsel bağlamı içerisinde yorumlayabilme

a) Lale Devri'nde Osmanlı devlet ve toplum hayatında meydana gelen değişimle ilgili dönemin kaynaklarını inceler.
b) Lale Devri'nde Osmanlı devlet ve toplum hayatında meydana gelen değişimi bağlamından kopmadan tablolaştırır.
c) Lale Devri'nin Osmanlı devlet ve toplum hayatında meydana getirdiği değişimi kendi ifadeleriyle açıklar.

TAR.11.1.2

LALE DEVRİ YENİLİKLERİ

A. SADRAZAMA SUNULACAK DEĞERLENDİRME RAPORU

Lale Devri'nde Osmanlı Devleti'nde çeşitli alanlarda yenilikler gerçekleştirilmektedir. Sultan III. Ahmed, bu yeniliklerin devlet yönetimi ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini değerlendirmek amacıyla Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'yı huzuruna çağırır. Padişah, Sadrazam'dan gerçekleştirilen faaliyetlerin sonuçlarını ortaya koyan ve hangi alanlardaki yeniliklere öncelik verilmesi gerektiğini belirten bir değerlendirme raporu hazırlamasını ister.

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa da raporun hazırlanmasında danışmanlarının görüşlerinden yararlanmaya karar verir.

Siz de Sadrazam'ın danışmanlarından biri olduğunuzu düşününüz. Aşağıda verilen Lale Devri faaliyetlerini inceleyiniz; bu faaliyetlerin devlet yönetimi ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini değerlendirerek Sadrazamın Sultan III. Ahmed'e sunacağı raporun ilgili bölümlerini tamamlayınız.

Faaliyet Özeti

Faaliyet 1: Avrupa ile ilişkiler ve diplomatik gelişmeler

- Avrupa başkentlerine geçici elçiler gönderildi.
- Avrupa'nın diplomasi, bilim, sanat, teknoloji, askerlik, sanayi ve tarım alanlarındaki gelişmeleri yerinde incelendi.
- Elçiler hazırladıkları sefaretnameleri ve raporları yönetime sundu.
- Avrupa ile diplomatik, kültürel ve ticari ilişkiler geliştirildi.

Faaliyet 2: Mimari, şehircilik ve sosyal hayat

- İstanbul'da köşkler, kasırlar, çeşmeler, medreseler ve çok sayıda kütüphane inşa edildi.
- Sadâbâd Kasrı inşa edildi, Kağıthane'de park ve bahçeler düzenlendi.
- Eski yapılar onarıldı, şehir imar edildi.
- Çırağan eğlenceleri, helva sohbetleri ve mesire kültürü yaygınlaştı.
- Eğlence, musiki, şiir ve sanat hayatı canlandı.
- Lale, dönemin zarafet ve ihtişamını simgeleyen sembol hâline geldi.
- Batı etkisiyle barok ve rokoko mimari üslupları kullanılmaya başlandı.

Faaliyet 3: Bilim, eğitim, kültür, sağlık ve teknik alanındaki yenilikler

- İlk Türk matbaası kuruldu.
- Tercüme Heyeti oluşturuldu; Doğu ve Batı eserleri Türkçeye çevrilmeye başlandı, bazı Türkçe eserler Fransızcaya çevrildi.
- Çok sayıda kütüphane açıldı, Topkapı Sarayı'nda III. Ahmed Kütüphanesi kuruldu.
- Çiçek aşısı uygulanmaya başlandı.
- Kimyasal ilaçlardan yararlanıldı, sağlık denetimleri ve karantina uygulamaları başlatıldı.
- Hendesehane açıldı.
- Tersane-i Âmire ıslah edildi, Avrupa tarzında üç ambarlı gemiler yapılmaya başlandı.
- Tulumbacılar Ocağı kurularak ilk düzenli itfaiye teşkilatı oluşturuldu.
- Kız Kulesi onarıldı, feneri yenilendi.
- Çini imalathaneleri kuruldu ve yenilendi.
- Çuha atölyesi ile kâğıt imalathanesi açıldı.
- Şenliklerde kullanılmak üzere denizaltı benzeri araçlar yapıldı.

1. Raporun Bulguları: Yeniliklerin Etki Alanları

Sadrazam, gerçekleştirilen yeniliklerin devlet hayatını mı, toplum hayatını mı yoksa her ikisini birden mi etkilediğini görmek istemektedir.

Aşağıdaki tabloda verilen değişimlerin devlet ve toplum hayatına etkilerini sütunlarda yer alan kutucuklara "✔" işareti koyarak belirtiniz.

Değişim	Devlet Hayatı	Toplum Hayatı	Her İkisini de Etkiler
Avrupa'ya elçi gönderilmesi			
İlk Türk matbaasının açılması			
Sadâbâd Kasrı'nın yapılması			
Çiçek aşısının uygulanması			
Tulumbacı Ocağı'nın kurulması			
Tercüme Heyeti'nin oluşturulması			
Tersane-i Âmire'nin ıslah edilmesi			
Park ve bahçelerin düzenlenmesi			
Çok sayıda kütüphanenin açılması			
Çini imalathanelerinin kurulması ve yenilenmesi			

2. Sadrazam İçin Öncelik Belirleme

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, yapılan yeniliklerin hangilerinin sürdürülmesi ve geliştirilmesi gerektiğine karar vermek istemektedir.

Yukarıdaki faaliyetleri inceleyiniz. Osmanlı Devleti'nin geleceği açısından öncelik verilmesi gerektiğini düşündüğünüz üç yeniliği belirleyiniz. Seçiminizi yaparken aşağıdaki ölçütlerden yararlanınız:

- Devletin güçlenmesine katkısı
- Toplumun yaşamına katkısı
- Bilgi, bilim ve teknolojinin gelişmesine katkısı
- Uzun vadede etkisini sürdürebilme potansiyeli

Kararınızı savununuz:

Seçtiğiniz üç yenilik arasından yalnızca biri sürdürülebilecek olsaydı hangisini tercih ederdiniz? Bu yeniliğin diğer ikisine göre neden daha önemli olduğunu dönemin şartlarını dikkate alarak açıklayınız. Daha sonra aşağıda belirtildiği şekilde sadrazama tavsiyede bulununuz.

Sadrazama Tavsiyem:

"Devletimizin geleceği açısından öncelikle ..... yeniliğinin desteklenmesini öneriyorum. Çünkü ....."

3. Ara Değerlendirme

Sadrazam, Lale Devri'nin yalnızca saray hayatı, eğlence ve lale yetiştiriciliğiyle değerlendirilmesinin dönemi açıklamak için yeterli olup olmadığını öğrenmek istemektedir.

Lale Devri yalnızca eğlence dönemi olarak ele alınabilir mi? Bu soruya yönelik cevabınızı içeren danışman görüşünüzü faaliyet özetlerindeki bilgilerden hareketle yazınız.

Görüşünüzü desteklemek için diplomasi, bilim, eğitim, kültür, sağlık veya teknik alanlarından en az iki gelişmeyi kanıt olarak kullanınız.

Danışman görüşüm:

.....
.....
.....
.....

Görüşümü destekleyen gelişmeler:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. Rapor Bulgularının Kontrolü

Raporun Sadrazama sunulmasından önce aşağıdaki değerlendirmelerin faaliyet özetleriyle uyuşup uyuşmadığını kontrol ediniz.
Her yargının karşısına "Destekleniyor" veya "Desteklenmiyor" yazınız.

Rapordaki Değerlendirme	Destekleniyor	Desteklenmiyor
Avrupa ile diplomatik ilişkiler geliştirilmiştir.		
Osmanlı Devleti Avrupa'daki gelişmelerden yararlanmamıştır.		
Bilim ve kültür alanındaki faaliyetler desteklenmiştir.		
Toplum hayatında yeni yaşam biçimleri görülmeye başlamıştır.		
Lale Devri'ndeki yenilikler yalnızca askerî alanla sınırlı kalmıştır.		

5. Raporun Sonucu ve Genel Değerlendirme

Raporunuzun son bölümünde Sultan III. Ahmed ve Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'ya Lale Devri'nde gerçekleştirilen faaliyetlerin genel sonucunu açıklayınız.

Değerlendirmenizde;

- yeniliklerin devlet ve toplum hayatındaki etkilerine,
- Avrupa ile ilişkilerde meydana gelen değişime,
- bilim, eğitim, kültür, sağlık veya teknik alanındaki gelişmelerden örneklere,
- bu faaliyetlerin Osmanlı Devleti açısından taşıdığı öneme yer veriniz.

Ardından raporunuzu aşağıdaki cümleyi tamamlayarak sonuçlandırınız:

"Yaptığım incelemeler sonucunda Lale Devri'nde gerçekleştirilen faaliyetlerin Osmanlı devlet ve toplum hayatında ..... sonucuna ulaştım."

Genel değerlendirmem:

.....
.....
.....
.....

B. 1730'a PATRONA HALİL İSYANI'NA GİDEN YOL

Lale Devri'nin sonlarına doğru İstanbul'da toplumsal ve ekonomik sorunlar giderek belirginleşmeye başladı. Saray çevresindeki lüks ve gösterişli yaşam, artan tüketim ve eğlence anlayışı toplumun bazı kesimlerinin eleştirilerine yol açtı. Avrupa etkisiyle yaygınlaşan bazı yaşam biçimleri de çeşitli çevrelerde tepkiyle karşılandı.

İran üzerine düzenlenen sefer ise mevcut sorunları daha da ağırlaştırdı. Seferin mali yükünün artması üzerine halktan yeni vergiler alınması, ekonomik sıkıntıların büyümesine neden oldu. Anadolu ve Rumeli'de eşkıyalık olaylarının artmasıyla İstanbul'a yoğun bir göç başladı. Şehrin nüfusundaki artış; işsizlik, enflasyon, salgın hastalıklar ve güvenlik sorunlarını beraberinde getirdi.

İran Seferi'nde beklenen başarının elde edilememesi, liyakatsiz olduğu düşünülen bazı atamalar ve esnafın yaşadığı ekonomik güçlükler yönetime yönelik eleştirileri daha da artırdı. Birbiri ardına yaşanan bu gelişmeler, toplumun farklı kesimlerinde merkezî yönetime karşı biriken tepkilerin giderek güçlenmesine ortam hazırladı.

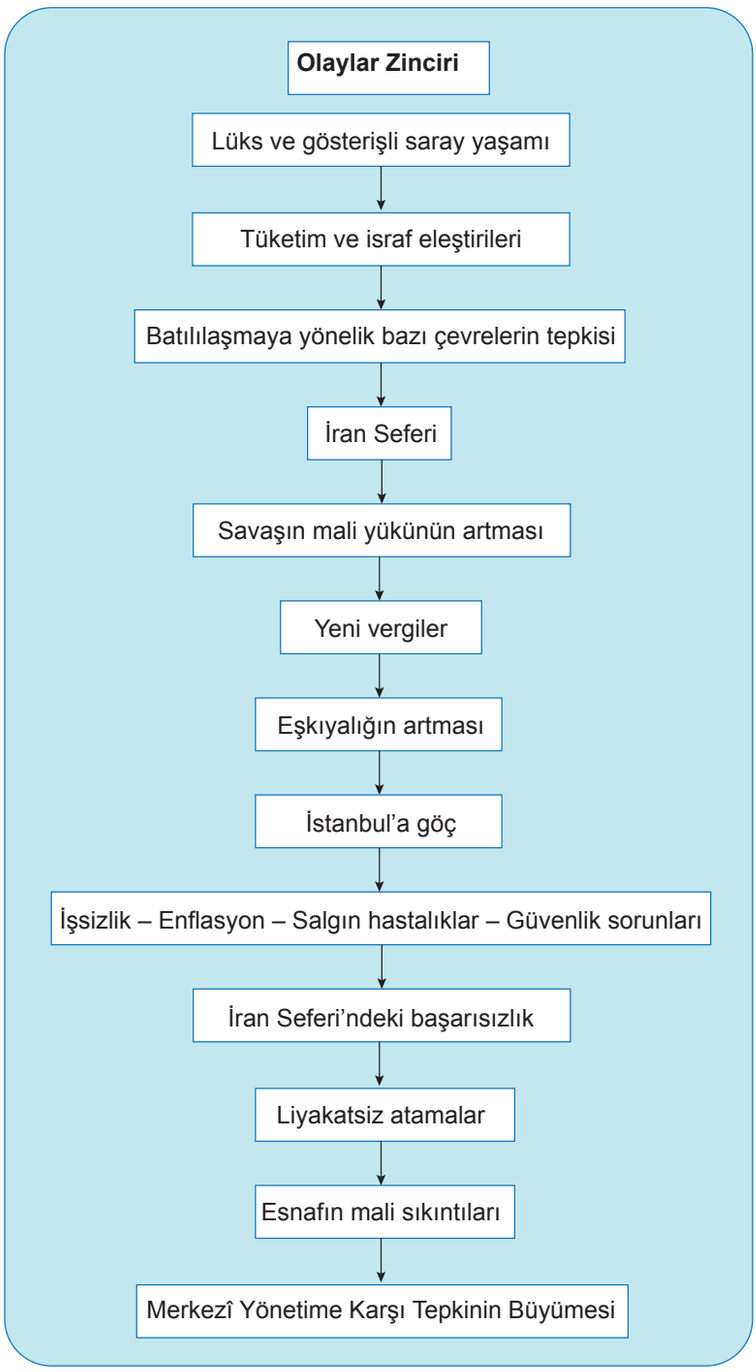
Olaylar Zinciri
Lüks ve gösterişli saray yaşamı
Tüketim ve israf eleştirileri
Batılılaşmaya yönelik bazı çevrelerin tepkisi
İran Seferi
Savaşın mali yükünün artması
Yeni vergiler
Eşkıyalığın artması
İstanbul'a göç
İşsizlik – Enflasyon – Salgın hastalıklar – Güvenlik sorunları
İran Seferi'ndeki başarısızlık
Liyakatsiz atamalar
Esnafın mali sıkıntıları
Merkezî Yönetime Karşı Tepkinin Büyümesi

Metni ve olaylar zincirini inceleyiniz.

1. Zincirde yer alan olayları ekonomik, toplumsal, askerî ve yönetimsel olmak üzere aşağıdaki başlıklarla ilişkilendiriniz. Bir olayın birden fazla alanla ilişkili olabileceğini dikkate alınız. Olaylarla tablodaki başlıkları ilişkilendirirken sütunlarda yer alan kutucuklara "✔" işaretini yazınız.

Olay	Ekonomik	Toplumsal	Askerî	Yönetimsel
Lüks ve gösterişli saray yaşamı				
Tüketim ve israf eleştirileri				
Batılılaşmaya yönelik bazı çevrelerin tepkisi				
İran Seferi				
Savaşın mali yükünün artması				
Yeni vergiler				
Eşkıyalığın artması				
İstanbul'a göç				
İşsizlik – Enflasyon – Salgın hastalıklar – Güvenlik sorunları				
İran Seferi'ndeki başarısızlık				
Liyakatsiz atamalar				
Esnafın mali sıkıntıları				
Merkezî Yönetime Karşı Tepkinin Büyümesi				

2. Zincirden birbirini doğrudan etkilediğini düşündüğünüz üç olay seçiniz ve aralarındaki neden-sonuç ilişkisini aşağıdaki biçimde açıklayınız:

Olay → Ortaya çıkardığı sonuç → Toplumsal tepkiye etkisi

3. Aşağıdaki gelişmelerden hangisinin merkezî yönetime yönelik tepkinin büyümesinde daha belirleyici olduğunu düşünüyorsunuz?

- Ekonomik sıkıntılar ve yeni vergiler
- İstanbul'daki toplumsal sorunların ağırlaşması
- İran Seferi'ndeki başarısızlık
- Liyakatle ilgili eleştiriler
- Saray çevresindeki lüks ve gösterişli yaşam

Seçiminizi metinden elde ettiğiniz en az iki kanıtla açıklayınız.

4. Aşağıdaki yargıyı değerlendiriniz:

"1730'a gelindiğinde merkezî yönetime yönelik tepki, tek bir olayın değil; ekonomik, toplumsal, askerî ve yönetimsel sorunların zaman içinde birikmesinin sonucudur."

Yargıya katılıyorum / kısmen katılıyorum / katılmıyorum seçeneklerinden biriyle cevap veriniz. Kararınızı Olaylar Zinciri'ndeki en az üç gelişmeyi birbiriyle ilişkilendirerek gerekçelendiriniz.

NOTLAR

Cevap anahtarına ulaşmak için karekodu okutunuz.

TAR.11.1.3. 1755 Lizbon ve 1766 İstanbul depremlerini ortaya çıkardığı etkiler bakımından karşılaştırabilme

a) Lizbon ve İstanbul depremlerinin etkilerini belirler.
b) Lizbon ve İstanbul depremlerinin etkilerinin benzerliklerini listeler.
c) Lizbon ve İstanbul depremlerinin etkilerinin farklılıklarını listeler.

TAR.11.1.3

1755 LİZBON VE 1766 İSTANBUL DEPREMLERİ: ETKİLER VE TEPKİLER

A. 1755 LİZBON VE 1766 İSTANBUL DEPREMLERİ AFET YÖNETİMİ VE MİMARİ YAKLAŞIM ANALİZİ

GODS ALMAGT. NAGESPEURD EN BESCHOUWD IN DE VERSCHRIKKELYKE VERWEELING DER VERMAARDE STAD

L I S S A B O N.

Door de Aardbeving: voorgevallen op den Eerste November, 1755.

Görsel 1: 1755 Lizbon Depremi'nin ardından Amsterdam'da yayımlanan ve deprem nedeniyle şehirde meydana gelen yıkımı gösteren resimli haber broşürü (1755)

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI No. 2366

ŞEM'DÂNİ-ZÂDE
FINDIKLILI SÜLEYMAN EFENDİ TÂRİHİ
MÜR'İ'T-TEVÂRİH

II. A

Prof. Dr. M. Münir AKTEPE
YENİÇAĞ TARİHİ

İSTANBUL
EDEBİYAT FAKÜLTESİ MATBAASI
1978

Görsel 2: Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi, Mür'i't-Tevârîh, Cilt II/A, haz. Prof. Dr. M. Münir Aktepe, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No. 2366, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1978. Eserin 85–87. sayfalarında 1766 İstanbul Depremi ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

1755 Lizbon ve 1766 İstanbul depremleri, dönemin iki büyük imparatorluğunu kentsel, mimari ve idari açıdan köklü tedbirler almaya zorlayan tarihi dönüm noktaları olmuştur. Yıkımın hemen ardından her iki devlet de benzer acıların tekrarlanmaması adına kriz yönetimi ve kentsel dönüşüm hamleleri başlatmıştır.

1755 Lizbon Depremi Sonrası Alınan Tedbirler	1766 İstanbul Depremi Sonrası Alınan Tedbirler
Lizbon'daki yıkımın ardından Başbakan Marquês de Pombal (Markez de Pombal) önderliğinde dünyanın ilk planlı kentsel dönüşüm ve afet yönetim sistemlerinden biri hayata geçirilmiştir: **Pombal Kafesi (Gaiola Pombalina):** Dünyanın ilk depreme dayanıklı ahşap karkas sistemi geliştirilmiştir. Binaların iç duvarlarına yerleştirilen bu esnek ahşap kafesler, sarsıntı anında yapının çökmesini engelleyecek şekilde tasarlanmış ve maketleri askeri birliklerin yürüyüş titreşimleriyle test edilmiştir. **Izgara Şehir Planı:** Orta Çağ'dan kalan dar ve karanlık sokaklar tamamen temizlenmiş; yerini geniş caddeler, tahliye alanları ve yangınların yayılmasını önleyen nizami bloklar almıştır. **Hijyen ve Salgın Önlemleri:** Salgın hastalıkları önlemek amacıyla cenazeler hızla deniz seviyesine taşınarak defnedilmiş, şehir genelinde karantina ve asayiş önlemleri uygulanmıştır.	Osmanlı İmparatorluğu, Sultan III. Mustafa döneminde gerçekleşen bu felaketin ardından geleneksel mimariyi afet şartlarına göre yeniden düzenlemiştir: **Kâgir Yapıların Zorunlu Tutulması:** 1766 İstanbul Depremi'nin ardından yeni yapıların kâgir olarak yapılması yönünde düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Ancak halkın bir bölümü, barınma ihtiyacını hızlı karşılamak amacıyla ahşap evler yapmayı sürdürmüştür. **İmar ve Malzeme Denetimi:** Yıkılan cami, sur, su kemeri ve hanların onarımında kullanılacak kereste ve taş tedariki için eyaletlere kesin emirler gönderilmiş; yapıların temelleri güçlendirilmiştir. **Çadır ve Açık Alan Düzenlemeleri:** Şehir içindeki bostanlar, cami avluları ve meydanlar geçici barınma ve toplanma alanları olarak sistemleştirilmiştir. **Sosyal ve Ekonomik Tedbirler:** Deprem sonrasında fiyatların aşırı yükselmesini önlemek için narh uygulamasına başvurulmuş, yeniden yapılaşma çalışmalarında ihtiyaç duyulan ustalar çevre illerden İstanbul'a çağrılmıştır.

1. Her iki deprem sonrasında da kendisini gösteren devletin varlığı ve iktidar gücü olmasaydı neler yaşanırdı?

.....

.....

.....

2. Aynı yüzyılda benzer felaketlerle karşılaşan Portekiz ve Osmanlı Devleti'nin, deprem sonrası aldıkları tedbirlerdeki temel yaklaşım ve bakış açısındaki benzerlik ve farklılıkları aşağıdaki alanlar açısından değerlendiriniz.

Şehir Planlaması ve Mimari Yaklaşım	Kriz Yönetimi ve Çözüm Üretme Tarzı

B. DEPREM ANKETİ

1755 Lizbon depreminin ardından Başbakan Marqués de Pombal (Markez de Pombal); depremin davranışı, nedeni ve deprem sonrasındaki yaşananları anlamaya yönelik bir çalışma başlatır. Çalışmada depremde kaç kişinin öldüğü, depremin ne kadar sürdüğü, yerel otoritelerin tutumu ile ilgili sorular mevcuttu. Bu çalışmanın ardından 1758 yılında depremin nedenini araştırmaya odaklı, bilimsel cevaplar aramaya yönelik ilk çalışma olan "Historia Universal dos Terremotos" (Depremlerin Evrensel Tarihi) adlı katalog yayınlandı.

1. Böyle bir çalışma yapmanın faydaları nelerdir?

.....

.....

2. Sizce böyle bir çalışmada bulunması gereken 9 soru ne olurdu? Aşağıdaki boşluklara yazınız.

Depremin yapısı ve özellikleri ile ilgili sorular
1.
2.
3.
İhtiyaçların belirlenmesi ile ilgili sorular
1.
2.
3.
Deprem sonrası yapılması gerekenler ile ilgili sorular
1.
2.
3.

3. Lizbon ve İstanbul depremleri gibi günümüzün en büyük şehirlerinden birinde yaşanacak büyük bir depremin etkileri düşünüldüğünde 300 yıl önceyle kıyasladığınızda aşağıdaki alanlarda ne gibi farklılıklar yaşanabilir?

Ulaşım ve Lojistik	
Enerji	
Ekonomi	
Haberleşme	

4. Pombal'ın depremle ilgili gözlem ve tanıklıkları sistemli biçimde toplatması, XVIII. yüzyılda bilimsel düşüncenin gelişimiyle nasıl ilişkilendirilebilir? Metinden kanıt göstererek açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

C. FAY HATTINDA İKİ BAŞKENT

Görsel 3: 1755 Lizbon Depremi'ni gösteren çağdaş bakır gravür. Gravürde deprem sonrasında yıkılan yapılar, çıkan yangınlar ve limanı etkileyen tsunami nedeniyle zarar gören gemiler tasvir edilmiştir.
Kaynak: Anonim, Lisbon, Portugal, during the Great Earthquake of 1 November 1755, bakır gravür, 1755. Orijinali Museu de Lisboa koleksiyonu.

Görsel 4: 1766 İstanbul Depremi (Temsilî)

Portekiz Kralı I. Jose'nin görevlendirdiği Başbakan Marqués de Pombal'ı (Markez de Pombal) liderliğinde defin işlemlerinin hızlandırılması, salgınların önlenmesi ve yağmanın engellenmesi için sert askerî tedbirler alınmıştır. Pombal'ın hazırlattığı 13 soruluk anket ile tarihin ilk sistematik afet veri toplama çalışması gerçekleştirilmiştir. Şehir, "Pombalina" olarak bilinen ilk depreme dayanıklı ve ızgara planlı modern kent tasarımıyla yeniden inşa edilmiştir. Bu yapılanmada ahşap yapı, taş duvarlara monte edilerek esnekliği artırılmıştır. Sultan III. Mustafa dönemi Osmanlı idaresi ise hızlı bir imar ve iaşe süreci başlatarak Sadrazam Hacı Muhsin Paşa koordinasyonunda imaret, çeşme, çarşı, hamam, fırın gibi kamu hizmeti veren binalar hızla onarılmış ve fiyat karaborsasını önlemek için narh sistemi uygulanmıştır. Kentin, mevcut klasik mimari dokusu muhafaza edilmiş ve radikal bir şehir planlaması değişikliğine gidilmemiştir.

1755 depremi küresel bir deniz ticareti imparatorluğu olan Portekiz'in ekonomisini felç etmiştir. Lizbon Limanı'ndaki gümrük binalarının, hazinenin ve ticaret depolarının yok olması üretimi durma noktasına getirmiş; şehrin yeniden inşası ülke gayrisafi milli hasılasının büyük bir bölümünü yutarak Portekiz'in İngiltere karşısındaki ekonomik bağımlılığını artırmıştır. Osmanlı'nın başkentindeki 1766 depreminde Fatih Camii, Kapalıçarşı, fırınlar, surlar ve su hatları gibi kamu yapılarının tamiri için taşradan ustaların ve malzemelerin getirilmesi finansal kaynakları zorlasa da Osmanlı, gıda ve temel ihtiyaç tedarikini kısa sürede dengelemeyi başarmıştır.

Lizbon Depremi'nin etkisi sınırları aşarak Aydınlanma Çağı Avrupa'sında felsefi bir kırılma meydana getirmiştir. Voltaire ve Rousseau gibi düşünürler "ilahi takdir" ve "kötülük problemi" üzerine tartışmalar yürüterek kilisenin dogmatik otoritesini sorgulamıştır. Bu felaket modern sismolojinin ve bilimsel verilere dayanan afet yönetiminin doğuşunu tetiklemiştir. İstanbul'da ise gıda, su ve kıyafetin yetersizliği, can kayıpları ve evsiz kalma süreçleri mahalle dayanışması ve vakıflar aracılığıyla göğüslenmiştir. Halk, felaketi ilahi bir ikaz olarak yorumlayıp dini dayanışma ve kamu düzenine uyum sağlama eğilimi göstermiş; radikal bir felsefi sorgulama görülmemiştir.

Verilen bağlamdan hareketle 1755 Lizbon ve 1766 İstanbul depremlerinin bölge halkının sosyal yaşamı üzerinde nasıl değişikliklere yol açmış olabileceğini açıklayınız. Cevabınızı bağlamdaki bilgilerden örneklerle destekleyiniz.

.....
.....
.....
.....

D. VOLTAİRE'İN İSYANI, AŞIK PETRE'NİN YAKARIŞI

1755 Lizbon depremi, Hristiyan dünyasında o döneme kadar sarsılmamış olan bazı inanç kalıplarını kökten sarstı. Depremin 1 Kasım Azizler Günü'nde, tam da kiliselerde mumlar yakıp ibadet edilirken gerçekleşmesi sebebiyle insanların yıkılan kilise duvarları ve mumlardan kaynaklı çıkan yangınlar sebebiyle can vermesi büyük bir teolojik krize yol açtı.

Candide
Acaba bu ıssız kıyıların kederli sakinleri
Avunurlar mıydı kasıp kavururken acıların dehşeti,
Dese ki biri onlara: "huzur içinde ölün;
Mahvoldu evleriniz; genel mutluluk için;
Yanan konağınızı başka eller yeniden kuracak,
Yıkık duvarlarınızdan başkaları doğacak;
Zenginleşecek Kuzey ölümcül kaybınızla;
Bahtsız insanlar için ne korkunç sözler!"
Voltaire (Volter)

1766 İstanbul depremi ise halk arasında büyük bir manevi sarsıntı meydana getirdi ancak Avrupa'daki gibi köklü bir teolojik krize yol açmadı. Deprem, Kurban Bayramı'nda gerçekleştiği için halk tarafından ilahi bir uyarı veya kıyamet alameti olarak görüldü. İnsanlar isyan etmek yerine ibadete, sadakaya ve yardımlaşmaya yönelerek teselli buldular. Yıkılan camilerin ve kutsal mekanların hızla onarılması, dini bağları zayıflatmak yerine pekiştirdi.

Destan-ı İstambol Üzre Zalim Titreme İçin

Kimden geldi bu hışım, kim verdi bize
Günahkârlığımızı Hak bildirdi bize
Biz unutmayalım, kalsın zihnimizde
Ah edip feryat etsek dahi az yine
Kıyma ey hükümdarım kıyma, lütfet bize
Diz çöküp yüz sürelim yerlere
Ne ki versen kullarına azdır yine
Yarattığın kullara lütfeyle
Layıksız duamızı kabul eyle

Aşık Petre (Osmanlı dönemi şairi)

1. Aynı yüzyılda yaşanan iki benzer doğal afete Avrupalıların ve Osmanlı halkının bakış açısı arasında ne gibi farklılıklar vardır?

.....
.....
.....

2. Bu farklılıkların sebebi neler olabilir?

.....
.....
.....

3. Bu farklılıkların altında yatan sebepler düşünüldüğünde günümüz dünyasında halen bu farklılıkların var olduğu söylenebilir mi? Bir örnekle açıklayınız.

.....
.....
.....
.....

NOTLAR

Cevap anahtarına ulaşmak için karekodu okutunuz.

TAR.11.1.4. Sanayi Devrimi'nin meydana getirdiği siyasi, sosyal ve ekonomik değişimi neden ve sonuçlarıyla birlikte yorumlayabilme

a) Sanayi Devrimi'nin siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda meydana getirdiği değişimin nedenlerini belirler.
b) Sanayi Devrimi'nin siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda meydana getirdiği değişimin sonuçlarını belirler.
c) Sanayi Devrimi'nin meydana getirdiği siyasi, sosyal ve ekonomik değişimin olumlu ve olumsuz sonuçlarını sorgular.
ç) Sanayi Devrimi'nin nedenlerini ve meydana getirdiği siyasi, sosyal ve ekonomik değişimin sonuçlarını kendi ifadeleriyle açıklar.

A.SANAYİ DEVRİMİ'Nİ TANIYORUM

Aşağıdaki ifadeleri inceleyiniz. Sanayi Devrimi'ni tanımlayan ifadeleri belirleyerek bunları zaman, mekân, üretim gücü, üretim örgütlenmesi ve üretim biçimi başlıkları altında sınıflandırınız. Ardından belirlediğiniz ifadelerden yararlanarak Sanayi Devrimi'ni kendi cümlelerinizle tanımlayınız.

İFADELER			
18. yüzyılda İngiltere'de başladı.	Makine gücü kullanılmaya başlandı.	İnsan ve hayvan gücüne dayalı üretimden vazgeçildi.	Atölye sisteminden fabrika sistemine geçildi.
El emeğine dayalı üretim yerini makineleşmiş üretime bıraktı.	Seri üretim yaygınlaştı.	Daha kısa sürede daha fazla ürün üretildi.	Dünya geneline yayıldı.

1. ZAMAN VE MEKÂN		**2. ÜRETİM GÜCÜ**
3. ÜRETİM ÖRGÜTLENMESİ	**SANAYİ DEVRİMİ**	**4. ÜRETİM BİÇİMİ**

SANAYİ DEVRİMİ'Nİ KENDİ CÜMLEMLE TANIMLIYORUM

B.SANAYİ DEVRİMİ'NİN GÖLGESİNDE: İŞÇİ TEPKİLERİ VE ÇOCUK EMEĞİ

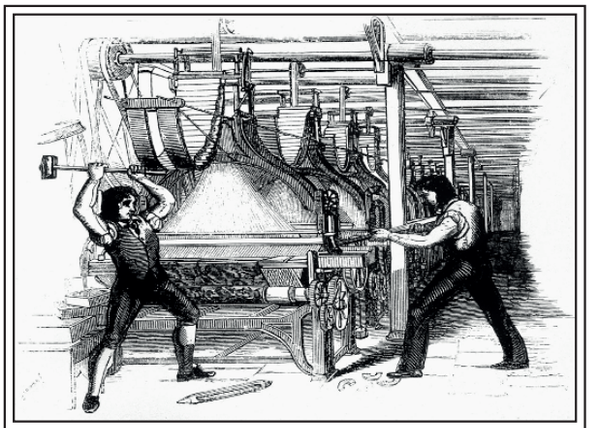

Görsel 1: Ludditler, Sanayi Devrimi sırasında tekstil sektöründe yaygınlaşan makinelerin işsizliğe yol açtığını düşündükleri için 1811-1816 yılları arasında bazı fabrikalara saldırarak tekstil makinelerini parçaladılar. Bu eylemler, sanayileşmeye karşı işçilerin gösterdiği kitlesel tepkilerin en bilinen örneklerinden biridir.
Kaynak: World History Encyclopedia, Luddites Smashing Textile Machines.

Görsel 2: Lewis W. Hine'ın 1908 yılında Güney Carolina'daki Lancaster Pamuk Fabrikasında çektiği bu fotoğraf, Sanayi Devrimi sonrasında çocuk işçilerin ağır çalışma koşullarını belgeleyen en önemli tarihî görsellerden biridir.
Kaynak: Hine, L. W. (1908). Sadie Pfeifer, 48 inches high, has worked half a year. One of the many small children at work in Lancaster Cotton Mills. Nov. 30, 1908. Location: Lancaster, South Carolina. Library of Congress, National Child Labor Committee Collection.

Sanayi Devrimi teknolojik gelişmeleri hızlandırırken toplum yaşamında da önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu iki görsel birlikte değerlendirildiğinde birinci görselde yaşanan toplumsal olay ile ikinci görseldeki çalışma koşulları arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Görüşlerinizi açıklayınız.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

C.TARİHSEL KANITLARLA SANAYİ DEVRİMİ'NİN HAZIRLIK SÜRECİ

Metin 1: XVIII. yüzyılın ortalarında İngiltere'de ekonomik yaşam önemli ölçüde değişmeye başladı. Köylüler, kendi topraklarında üretim yapan kişiler olmaktan çıkarak ücret karşılığında çalışan tarım işçilerine dönüştü. Böylece emek alınıp satılan bir değer hâline geldi ve kâr amaçlı üretime dayalı piyasa ekonomisi gelişmeye başladı. Aynı dönemde ormanların tarım alanına dönüştürülmesi, bataklıkların kurutulması ve yeni arazilerin tarıma açılmasıyla tarımsal üretim önemli ölçüde arttı. Tarım, yalnızca insanların beslenme ihtiyacını karşılayan bir faaliyet olmaktan çıkıp ticari kazanç sağlayan ekonomik bir sektör hâline geldi.

Metin 2: İngiltere, sömürgecilik faaliyetleri ve gelişen ticaret ağı sayesinde önemli bir sermaye birikimi elde etti. Bu sermaye, bankacılık sisteminin gelişmesine katkı sağladı. Bankalar, yatırımcılara kredi sağlayarak yeni fabrikaların kurulmasını ve makinelerin satın alınmasını destekledi. Böylece üretim arttı ve ülke ekonomisi hızla büyüdü.

Sanayi Devrimi sürecinde İngiliz hükûmeti, ticareti ve sanayileşmeyi destekleyen politikalar izledi. Yerli üreticilerin çıkarlarını koruyan uygulamalar sayesinde sanayi gelişti ve üretim güç kazandı.

Ayrıca hukukun üstünlüğü, özel mülkiyet hakkının korunması ve girişimciliğin teşvik edilmesi, yatırım yapmayı ve yeni teknolojilerin geliştirilmesini kolaylaştırdı. İngiltere'de loncaların zayıf olması ise zanaatkârların sanayileşmeye karşı direnç göstermesini engelleyerek yeni üretim yöntemlerinin yaygınlaşmasına katkı sağladı. Bu gelişmeler, İngiltere'nin Sanayi Devrimi'nin başladığı ülke olmasında önemli rol oynadı.

1. Metin ve görseller birlikte incelendiğinde Sanayi Devrimi'nin İngiltere'de başlamasına neden olabilecek gelişmeleri sıralayınız.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

2. Metinlerden yararlanarak aşağıdaki akış şemasını tamamlayınız.

Tarımda gelişme → ——— → ——— → ——— → Sanayi devrimi.

.....
.....

3. Aşağıdaki nedenlerin, sonuçlar bölümünde verilen maddelerden hangisine yol açmış olabileceğini belirleyiniz. Her nedenin altındaki boşluğa, ilgili sonuç maddesinin numarasını yazınız.

NEDENLER:

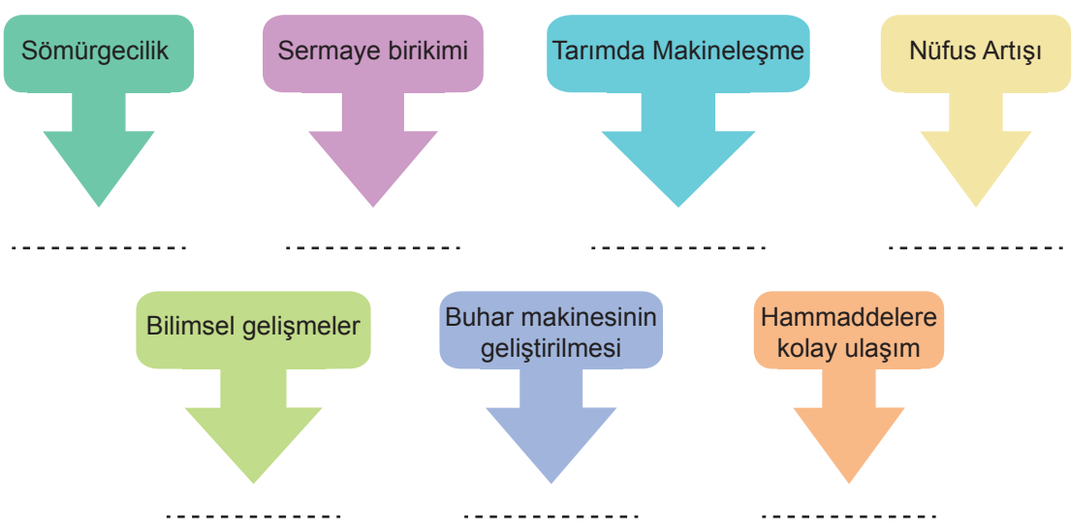

SONUÇLAR:

1. Fabrikalarda üretim hızı ve miktarı arttı.
2. Fabrikalar kuruldu, makinelere yatırım yapıldı.
3. Üretim maliyetleri azaldı, üretim sürekliliği sağlandı.
4. İş gücü ve tüketici sayısı arttı.
5. Yeni icatlar ve üretim teknikleri geliştirildi.
6. Hammadde ve pazar imkanları genişledi.
7. Tarımsal üretim arttı, kırsaldan kentlere iş göçü oldu.

D.SANAYİ DEVRİMİNİ ŞEKİLLENDİREN BULUŞLAR

Aşağıdaki Sanayi Devrimi sürecinde yapılan icat ve yenilikler hakkındaki zaman çizelgesini inceleyiniz.

1709 ⟶ Abraham Darby, kömürden ürettiği kok kömürü sayesinde daha fazla ısı elde edildiğini keşfetti ve böylece demir üretimindeki verimi arttırdı.

1712 ⟶ Thomas Newcomen, kömür madenlerindeki suyu yukarı pompalamak için buhar makinesini icat etti.

1733 ⟶ John Kay, büyük kumaş parçalarının daha hızlı dokunması için uçan mekik makinesini icat etti. Bu buluş piyasalardaki iplik talebini artırdı.

1769 ⟶ James Watt, Newcomen'ın icat ettiği buhar makinesini geliştirerek daha verimli çalışan bir model yaptı. 1775'te bu buhar makinesi seri olarak üretilmeye başlandı.

1779 ⟶ Buhar gücüyle çalışan ve otomatik dokuma makinelerinin kullanıldığı fabrikalar yaygınlaşmaya başladı.

1804 ⟶ Richard Trevithick, ilk buharlı lokomotifi üretti.

1830 ⟶ İki şehri birbirine bağlayan ilk demir yolu hattı inşa edildi.

1839 ⟶ Dünyanın ilk pervaneli buharlı gemisi inşa edildi.

1866 ⟶ İlk transatlantik telgraf kabloları döşendi.

1885 ⟶ İçten yanmalı motorla çalışan ilk otomobil üretildi.

1903 ⟶ Tarihteki ilk motorlu uçuş gerçekleştirildi.

1. Yukarıdaki zaman çizelgesinde yer alan buluş ve icatların ortaya çıkardığı sonuçları belirleyiniz. Her buluş veya icadın karşısındaki boşluğa, bu buluşun yol açtığı sonucu yazınız.

Buluş/İcat	Sonuç
Kok kömürünün kullanılması	
Uçan mekik	
Buhar makinesi	
Demir yolları	
Telgraf kablosu	
Otomobil	
Uçak	

2. Aşağıdaki cümleleri uygun ifade ile tamamlayınız.

Bence Sanayi Devrimi'nin en önemli buluşu ..... dır.

Çünkü ....
....
....

E.SANAYİ DEVRİMİ'NİN ETKİ ALANLARI

1. Aşağıdaki Sanayi Devrimi'nin etkilerini inceleyiniz. Her gelişmenin siyasi, sosyal ve ekonomik alanlardan hangileriyle ilişkili olduğunu belirleyerek ilgili kutucuğu "✔" simgesi ile işaretleyiniz. Bir gelişme birden fazla alanla ilişkiliyse birden fazla kutucuğu işaretleyebilirsiniz.

No	Gelişme/Etki	SİYASİ	SOSYAL	EKONOMİK
1	Altyapı ihtiyacında artış			
2	Konut ihtiyacında artış			
3	İnsan gücüne duyulan ihtiyacın azalması			
4	Fabrika işçi sayısında artış			
5	Hammadde ihtiyacında artış			
6	Sömürgecilik faaliyetinin artması			
7	Tarımda makineleşmede artış			
8	Köyden şehre göç			
9	Ulaşım ağında gelişme			
10	Seri üretimde artış			
11	Sanayileşen devletler arasında rekabetin artması			
12	Sermaye birikiminde artış			
13	Kapitalizmin güçlenmesi			
14	Fabrikalaşmada artış			

2. Yukarıda verilen Sanayi Devrimi'nin etki alanlarıyla birden fazla alanda ilişkilendirdiğiniz bir etkiyi seçiniz. Bu etkinin ilişkilendirildiği alanlarda ortaya çıkan olumlu ve olumsuz sonuçları, neden-sonuç ilişkisi kurarak açıklayınız.

Seçtiğim etki: .....

Açıklamam: .....

.....

.....

.....

3. Yukarıdaki Sanayi Devrimi Etki Alanları tablosunda yaptığınız sınıflandırmadan hareketle siyasi, sosyal ve ekonomik alanları etkilenme düzeylerine göre en fazla etkiden en az etkiye doğru sıralayınız. Sıralamanızı tablodaki gelişmelere dayalı olarak gerekçelendiriniz.

Sıralamam: .....

Gerekçem: .....

.....

.....

.....

.....

F. SANAYİ DEVRİMİ'NE FARKLI BAKIŞLAR

Sanayi Devrimi'ni konuşma balonlarındaki ifadeleri göz önüne alarak kendi cümlelerinizle değerlendiriniz.

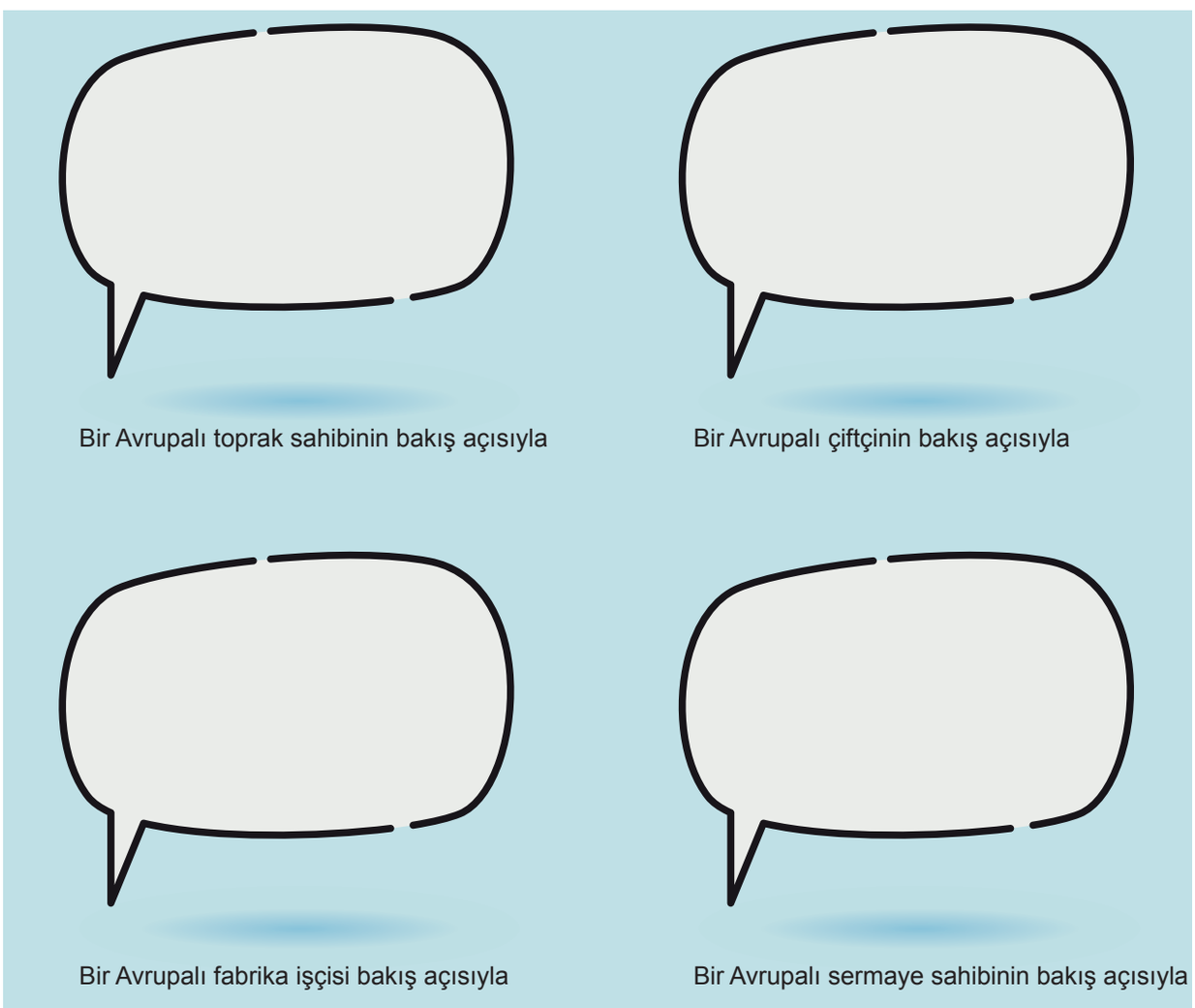

Bir Avrupalı toprak sahibinin bakış açısıyla

Bir Avrupalı çiftçinin bakış açısıyla

Bir Avrupalı fabrika işçisi bakış açısıyla

Bir Avrupalı sermaye sahibinin bakış açısıyla

NOTLAR

Cevap anahtarına ulaşmak için karekodu okutunuz.

TAR.11.2.1. Fransız İhtilali'nin devlet ve toplum hayatında meydana getirdiği değişimi neden ve sonuçlarıyla yorumlayabilme

a) Fransız İhtilali'nin devlet ve toplum hayatında meydana getirdiği değişime neden olan unsurları inceler.
b) Fransız İhtilali'nin devlet ve toplum hayatında meydana getirdiği değişimin etkilediği unsurları inceler.
c) Fransız İhtilali'nin devlet ve toplum hayatında meydana getirdiği değişimin etkilerinin niteliğini sorgular.
ç) Fransız İhtilali'nin devlet ve toplum hayatında meydana getirdiği değişimin nedenlerini ve sonuçlarını bağlamından kopmadan ifade eder.

TAR.11.2.1

A.FRANSIZ İHTİLALİ'Nİ HAZIRLAYAN TARİHSEL SÜREÇ

1. BİLİM DEVRİMİ (16.-17. Yüzyıl)	2. AYDINLANMA FİLOZOFLARI (18. Yüzyıl)	3. AMERİKAN BAĞIMSIZLIK BİLDİRGESİ (1776)	4. FRANSIZ İHTİLALİ (1789)
• Copernicus, Galileo, Kepler ve Newton doğa yasalarını rasyonel, matematiksel ve deneysel yöntemlerle açıklamışlardır. • Doğa olaylarının akılla anlaşılabileceğinin kanıtlanması insan aklına güveni artırmış; doğadaki bu yöntemsel devrim "toplum ve devletin de akılcı kurallarla yönetilmesi gerektiği" fikrini doğurarak toplumsal bilimlerin kapısını aralamıştır.	• Montesquieu, Voltaire, Rousseau ve Locke bilimsel yöntemi toplumsal, siyasal ve dini kurumlara uygulamışlardır. • Kralların yetkilerini Tanrı'dan aldığı anlayışı eleştirilmiş; güçler ayrılığı, milli egemenlik, insan hakları, eşitlik ve laiklik kavramları sistemleştirilmiştir. • Rousseau'nun Toplum Sözleşmesi ve Montesquieu'nun anayasal düzen vurgusu Fransız burjuvazisi ve entelektüellerince benimsenmiştir.	• İngiltere'nin on üç koloni üzerindeki ağır vergilerine karşı başlayan direniş 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ile ilk modern cumhuriyeti kurmuştur. • Bu durum Fransızlara özgürlük, eşitlik ve halk egemenliği ilkelerinin sahada uygulanabilir olduğunu kanıtlamıştır.	• Fransa'nın İngiltere'yi zayıflatmak için Amerikan bağımsızlık savaşçılarına sağladığı devasa askerî ve finansal destek büyük bir bütçe açığı yaratmıştır. • Kraliyetin bu açığı kapatmak amacıyla halka ve burjuvaziye yeni vergiler koyma girişimi toplumsal patlamayı tetikleyen son damla olmuş ve yüzyıllara yayılan bu zihinsel birikim Fransız İhtilali ile sonuçlanmıştır.

Yukarıdaki akış şemasını inceleyiniz. Bilim Devrimi'nde doğaya karşı geliştirilen akılcı ve sorgulayıcı yaklaşımın, Fransız İhtilali sürecinde siyasi ve toplumsal alana nasıl yansıdığını nedensellik bağı kurarak açıklayınız.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Bilim Devrimi gerçekleşmeseydi, Aydınlanma filozoflarının devlet yönetimi ve toplumsal düzen hakkındaki fikirleri nasıl bir temelden yoksun kalırdı?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Bilimsel yöntem ve bilime bakış açısındaki değişimin toplum ve devlet yönetimi anlayışına nasıl yansıdığını açıklayınız.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Amerikan Bağımsızlık Mücadelesi'nin aydınlanma filozoflarının fikirlerini teoride tartışan Fransız entelektüelleri ve burjuvazisi üzerindeki etkisini açıklayınız.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Fransız İhtilali, devlet yapısından toplumsal katmanlara kadar geniş bir yelpazede köklü ve kalıcı dönüşümlere yol açmıştır. Bu süreçte mutlak monarşinin dayandığı "tanrısal egemenlik" anlayışı sarsılarak yerini anayasal düzene, meşrutiyete ve nihayetinde cumhuriyet yönetimine bırakmıştır. Kralların keyfî yetkilerinin sınırlandırılması ve güçler ayrılığı ilkesinin benimsenmesi, siyasi rejimi temelden değiştirmiştir.

Bu siyasi dönüşüm toplumsal alanda da derin akisler bulmuştur. Orta Çağ'dan kalan feodal ayrıcalıklar, soyluluk ünvanları ve ruhban sınıfının üstünlüğü gibi toplumsal ayrımlar tek kalemde kaldırılmıştır. Bireyler, bir hükümdara bağlı "tebaa" olmaktan çıkarak kanun önünde eşit haklara sahip "vatandaş" statüsü kazanmış; böylece toplum yapısı liyakat ve hukuki eşitlik ekseninde yeniden biçimlenmiştir. İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ile yaşama, özgürlük, mülkiyet ve adalete erişim gibi temel haklar evrensel bir niteliğe bürünürken, hukuk sistemi laikleşmiş ve meclis iradesine dayalı yazılı anayasalar dönemi başlamıştır.

Aynı zamanda din ve devlet ilişkileri yeniden şekillenmiş; kilisenin kamusal alandaki etkisi ve devletin kiliseye olan bağımlılığı ortadan kaldırılarak laiklik ilkesinin temelleri atılmıştır. İhtilalin yaydığı fikrî dinamikler; imparatorlukların siyasi haritasını, toplumsal aidiyet duygusunu ve küresel siyaset anlayışını doğrudan etkileyerek ulus-devlet yapısının doğuşuna zemin hazırlamıştır.

1. Aşağıdaki değişim formundaki soruları bu metne göre cevaplayınız.

Değişim Formu
1. Fransız İhtilaline neden olan unsurlar nelerdir?
2. Fransız İhtilalinin meydana getirdiği değişimin etkilediği unsurlar nelerdir?
3. Bu süreçte değişmeyen unsurlar nelerdir?
4. Bu değişim ne ölçüde gerçekleşmiştir?
5. Fransız İhtilali ile elde edilen kazanımlara örnek olarak neler verilebilir?

2. Aşağıdaki tabloda yer alan kavramların Fransız İhtilali sonrasında nasıl bir değişime uğradığını ilgili sütuna yazınız.

Kavram	Fransız İhtilali Sonrasındaki Değişimi / Siyasi Etkisi
Tebaa	
Mutlak Krallık	
Feodal Ayrıcalıklar	
Tanrısal Egemenlik	
Çok Uluslu Devlet Yapısı	
Kilisenin Etkisi	

C. MEHMET'İN UNUTULMAZ YAZ TATİLİ

Serdar Öğretmen sınıfa girince güler yüzle öğrencilerine seslendi:

"Merhaba gençler! Umarım herkes için güzel bir tatil olmuştur. Yaz tatiliniz nasıl geçti, neler yaptınız bakalım?"

Mehmet heyecanla parmağını kaldırdı. Söz hakkı alınca yaz tatilinde izlediği tarihî bir filmden bahsetmeye başladı:

"Hocam, tatilde Fransız İhtilali öncesinde Avrupa'da geçen tarihî bir film izledim. Filmde krallıkla yönetilen kurgusal bir ülkede yaşayan insanların hayatı anlatılıyordu. İzlerken geçen yıl Fransız İhtilali konusunda öğrendiklerimiz aklıma geldi.

Filmde ülkenin yönetiminde kral çok geniş yetkilere sahipti. Halkın yönetime katılabileceği etkili bir temsil mekanizması bulunmuyordu. Yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin birbirinden bağımsız olmaması, kralın yönetimde belirleyici olmasına yol açıyordu. Bu durum bana anayasal yönetimin ve güçler ayrılığı ilkesinin önemini düşündürdü.

Toplumsal yaşam da oldukça dikkat çekiciydi. İnsanların sahip olduğu haklar ve ayrıcalıklar, içinde bulundukları toplumsal sınıfa göre değişiyordu. Bazı kesimler çeşitli ayrıcalıklara sahipken halkın büyük bölümü aynı imkânlardan yararlanamıyordu. İnsanların yönetimle ilgili düşüncelerini açıklama ve karar alma süreçlerine katılma imkânları da oldukça sınırlıydı. Bu nedenle toplumda eşitlikten ve fırsat eşitliğinden söz etmek oldukça güçtü.

Filmi izlerken Fransız İhtilali'yle birlikte önem kazanan eşitlik, özgürlük, millî egemenlik, vatandaşlık ve anayasal yönetim gibi kavramları daha iyi anladım. Özellikle insanların yönetimin bir parçası olan 'vatandaş' olarak görülmesi ile hükümdarın yönetimi altında bulunan 'tebaa' olarak kabul edilmesi arasındaki fark dikkatimi çekti.

Aslında bu film bana tarih dersinde öğrendiğimiz bazı kavramların neden ortaya çıktığını gösterdi. Anayasal yönetim, kanun önünde eşitlik, yönetime katılma ve temel hakların güvence altına alınması gibi ilkelerin uzun bir tarihsel değişim sürecinin sonucunda geliştiğini fark ettim.

Bu yıl sınıf başkanını seçerken oy kullanmanın yalnızca bir tercih yapmak olmadığını, insanların karar alma süreçlerine katılma hakkının tarihsel bir gelişimin sonucu olduğunu düşünerek sandığa gideceğim!"

Mehmet'in izlediği filmde kralın geniş yetkilere sahip olması, halkın yönetime katılımının sınırlı kalması ve bazı toplumsal kesimlerin ayrıcalıklardan yararlanması, Fransız İhtilali öncesi Fransa'nın hangi siyasi ve toplumsal özellikleriyle ilişkilendirilebilir? Bu yapıların uzun süre varlığını sürdürmesinin nedenleri neler olabilir?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Mehmet'in sınıf başkanı seçiminde oy kullanmayı insanların karar alma süreçlerine katılmasının tarihsel gelişimiyle ilişkilendirmesi, Fransız İhtilali öncesindeki siyasi ve toplumsal koşullar ile ihtilal sonrasında önem kazanan ilkeler arasında nasıl bir bağ kurduğunu göstermektedir? Açıklayınız.

.....
.....
.....
.....
.....

Mehmet'in izlediği tarihî filmde karşılaştığı olayları daha önce tarih dersinde öğrendiği bilgilerle ilişkilendirmesi, tarihî filmlerin geçmişi anlamadaki rolü hakkında hangi çıkarımlarda bulunmamızı sağlar? Açıklayınız.

.....
.....
.....
.....

D. GELENEĞİN İZİNDE, AKLIN REHBERLİĞİNDE

Maden mühendisi Elif, çalıştığı madene yakın bir mahalleye taşınır. Bir gün komşularına, evin dışında bulunan su borularının soğuk havalarda donmasından endişe ettiğini söyler. Bunun üzerine komşuları yakındaki bir tahtaya üç kez vurur ve Elif'e de aynısını yapmasını önerir. Bu davranışa şaşıran Elif, neden böyle bir uygulama yapıldığını araştırmaya karar verir.

Araştırması sonucunda geçmişte maden işçilerinin, maden ocaklarını destekleyen ahşap direklerin sağlamlığını kontrol etmek için tahtaya vurup çıkan sesi dinlediklerini öğrenir. Zamanla bu uygulamanın asıl amacı unutulmuş ve tahtaya vurmanın insanları çeşitli olumsuzluklardan koruyacağına yönelik bir inanış ortaya çıkmıştır. Elif, başlangıçta belirli bir işlevi olan bu davranışın zaman içerisinde farklı bir anlam kazanarak sorgulanmadan sürdürüldüğünü fark eder.

Aydınlanma düşünürlerinin kralların kutsal yetkileri ve kilisenin dogmalarına yönelik yaklaşımları ile Elif'in karşılaştığı inanışı sorgulama biçimi arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

Bir okulda veli, öğretmen ve öğrencilerin katılımıyla geniş kapsamlı bir etkinlik düzenlenecektir. Etkinliğin kurallarını belirleme, ayrılan bütçenin nasıl kullanılacağına karar verme, etkinlik programını uygulama ve belirlenen kurallara uymayanlar hakkında yaptırım kararı verme yetkilerinin tamamının tek bir öğrenciye verildiğini düşününüz.

Montesquieu'nun devlet yönetimi için savunduğu "Güçler Ayrılığı" **ilkesinden hareketle, yetkilerin tek bir kişide toplanmasının yol açabileceği olumsuzlukları önlemek için bu etkinlikte yetki ve sorumlulukların nasıl dağıtılması gerektiğini açıklayınız.**

.....

.....

.....

.....

.....

.....

NOTLAR

Cevap anahtarına ulaşmak için karekodu okutunuz.

TAR.11.2.2. 1789-1908 yılları arasında meydana gelen siyasi, askerî ve idari gelişmelerin Osmanlı Devleti'nin yönetim ve toplum yapısına etkilerini sorgulayabilme

a) 1789-1908 yılları arasında meydana gelen siyasi, askerî ve idari gelişmelerin Osmanlı Devleti'nin yönetim ve toplum yapısına etkileri hakkında merak ettiği konuları belirler.
b) İlgili konular hakkında sorular sorar.
c) Farklı kaynaklar üzerinden konuya ilişkin bilgi toplar.
ç) Topladığı bilgilerin doğruluğunu değerlendirir.
d) Topladığı bilgiler üzerinden 1789-1908 yılları arasında meydana gelen siyasi, askerî ve idari gelişmelerin Osmanlı Devleti'nin yönetim ve toplum yapısına etkileri hakkında çıkarım yapar.

A. TARİHSEL DEDEKTİF: OSMANLI NEDEN DEĞİŞİYOR?

Görsel: Âli ve Fuad Paşalar, Islahat Fermanı'nı müzakere ederken (Temsilî)

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti aynı anda birçok sorunla karşı karşıya kaldı. Avrupa devletlerinin Osmanlı toprakları üzerindeki rekabeti arttı; milliyetçilik düşüncesinin etkisiyle isyanlar çıktı; askerî yenilgiler ve toprak kayıpları yaşandı. Devlet yöneticileri ise bu sorunlara karşı askerî, idari, hukuki ve siyasi alanlarda çeşitli düzenlemeler gerçekleştirdi. Nizam-ı Cedit ile başlayan yenileşme sürecini II. Mahmud Dönemi düzenlemeleri, Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı ve Kanun-ı Esasi gibi gelişmeler izledi.

1. Aşağıdaki tarihsel gelişmelerden birini seçiniz:

Nizam-ı Cedit – Vaka-i Hayriye – Tanzimat Fermanı – Islahat Fermanı – Kanun-ı Esasi

Seçtiğiniz gelişmeye dair aşağıdaki Tarihsel Dedektif Dosyası'ndaki adımları takip ederek araştırmanızı gerçekleştiriniz.

Araştırmanız sırasında aşağıdaki Tarihsel Dedektif Dosyası'nı doldurunuz.

Tarihsel Değişimin İzini Sürüyorum	
Merak ettiğim konu	
Bu konuda cevabını merak ettiğim iki soru	
Araştırmada kullandığım 1. kaynak	
Araştırmada kullandığım 2. kaynak	
İki kaynakta ortak olan bilgi	
Kaynaklarda farklılaşan bilgi	
Hangi bilgiyi daha güvenilir buldum? Neden?	
Bu gelişmeden önce yönetim/toplum yapısı	
Bu gelişmeden sonra yönetim/ toplum yapısı	
Ulaştığım temel çıkarım	

2. İncelediğiniz gelişme Osmanlı Devleti'nde yalnızca belirli bir sorunu çözmeye yönelik bir düzenleme midir, yoksa devlet ve toplum yapısındaki daha geniş bir dönüşümün parçası mıdır? Kanıt göstererek açıklayınız.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

B. HANGİ KAYNAKLARA GÜVENİRSİN?

1. Bir öğrenci Tanzimat Fermanı hakkında araştırma yaparken aynı konuda dört farklı kaynağa ulaşmıştır:

Kaynak A: Tanzimat Fermanı'nın özgün metninin bulunduğu bir arşiv kaydı

Kaynak B: Bir üniversite öğretim üyesinin hakemli dergide yayımlanmış makalesi

Kaynak C: Tarihsel belgelere dayanan ve kaynakça gösteren bir tarih kitabı

Kaynak D: Yazarı ve kaynakçası belirtilmeyen bir sosyal medya paylaşımı

Kaynakları aşağıdaki ölçütlere göre değerlendiriniz.

Ölçütü karşılayan kaynaklar için (✔), karşılamayan kaynaklar için (✘) işareti koyunuz.

Kaynak	Yazar/kurum belli mi?	Kaynak gösterilmiş mi?	Tarihsel kanıta dayanıyor mu?	Bilgi doğrulanabiliyor mu?
Kaynak A				
Kaynak B				
Kaynak C				
Kaynak D				

2. Kaynakların verdiği bilgiler birbiriyle çelişirse hangi kaynağa öncelik verirsiniz? Tercihinizi gerekçesiyle açıklayınız.

.....
.....

3. Bir kaynağın güvenilirliğini değerlendirirken yalnızca kaynak türüne bakmak neden yeterli değildir? Açıklayınız.

.....
.....
.....
.....

C. OSMANLI DEVLETİ DÖNÜŞÜM ŞEMASI

Osmanlı Dönüşüm Şemasında, Osmanlı Devleti'nin 1789-1908 yılları arasındaki dönüşümünde etkili olan askerî, siyasi, yönetimsel ve toplumsal gelişmeler arasındaki ilişki gösterilmiştir. Aşağıdaki etkinlikleri yaparken şemadaki bilgilerden yararlanınız.

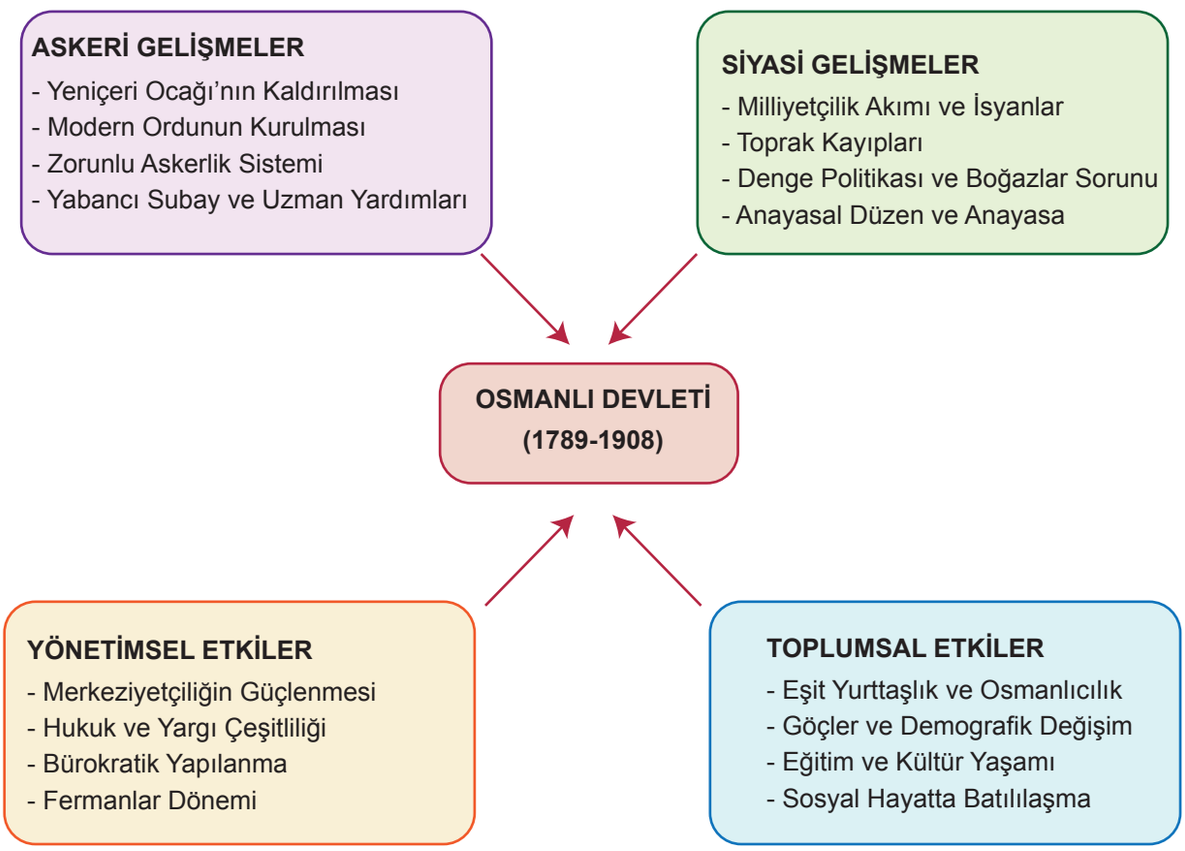

1. Aşağıdaki olay kartlarını inceleyiniz. Her olayın askerî, siyasi, idari ve toplumsal alanlardan hangisi veya hangileriyle ilişkili olduğunu belirleyiniz. Bir olay birden fazla alanla ilişkili olabilir. Seçimlerinizi, olayların etkilerini ve sonuçlarını dikkate alarak tarihsel gerekçeleriyle açıklayınız.

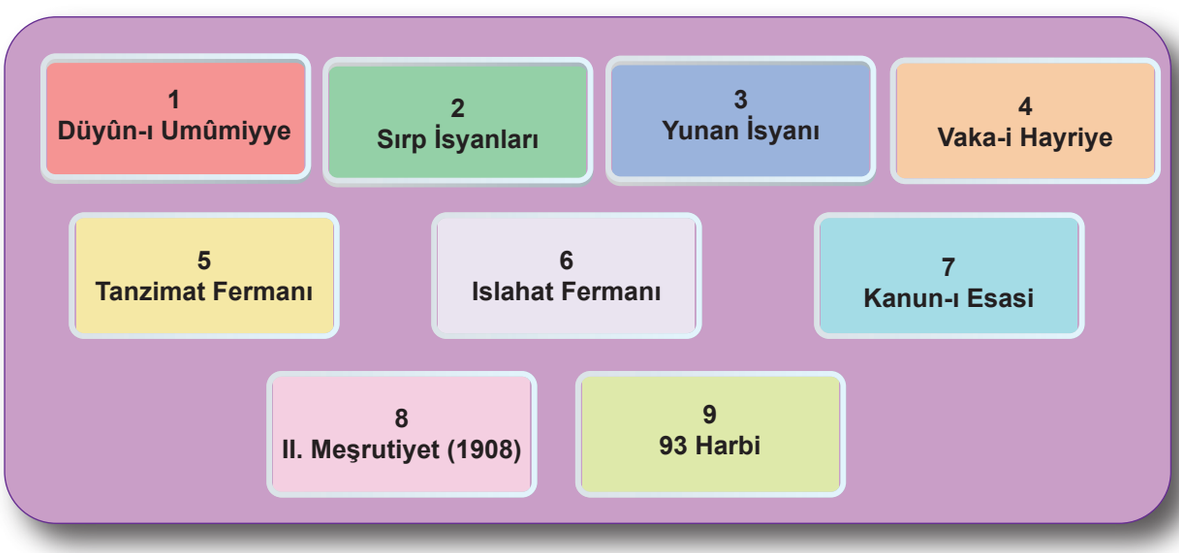

Olay	İlişki Alan/Alanlar	Örnek Gerekçe
Dûyûn-ı Umûmiyye		
Sırp İsyanları		
Yunan İsyanı		
Vaka-i Hayriye		
Tanzimat Fermanı		
Islahat Fermanı		
Kanun-ı Esasi		
II. Meşrutiyet (1908)		
93 Harbi		

2. Şemada kurduğunuz bağlantılardan hareketle 1789-1908 döneminde Osmanlı Devleti'nin yönetim ve toplum yapısında meydana gelen dönüşümü açıklayan bir tarihsel çıkarım oluşturunuz. Çıkarımınızı, şemada yer alan en az iki gelişme arasındaki neden-sonuç ilişkisine dayandırınız.

.....

.....

.....

D. 1876: KARAR ANI

Görsel: Abdülhamid Han, Kanun-ı Esasi'yi onaylarken (Temsilî)

1876 yılındasınız.

Osmanlı Devleti, XIX. yüzyılın ikinci yarısında önemli siyasi, toplumsal ve ekonomik sorunlarla karşı karşıyadır. Balkanlarda milliyetçilik düşüncesinin etkisiyle yaşanan sorunlar devletin toprak bütünlüğünü tehdit etmekte, Avrupa devletlerinin Osmanlı üzerindeki siyasi baskıları artmaktadır. Devletin yönetim biçimi ve mevcut sorunların nasıl çözülebileceği de aydınlar ve devlet adamları arasında tartışılmaktadır.

Bu dönemde Genç Osmanlılar, devletin içinde bulunduğu sorunların çözümünde hukuk, anayasa ve meclis gibi kavramların önemini savunmaktadır. Namık Kemal, Ziya Paşa ve Ali Suavi gibi isimler düşüncelerini gazete ve diğer yayınlar aracılığıyla kamuoyuna aktarmaktadır. Devlet yönetiminin hukuki kurallara bağlanması, halkın temsilcilerinden oluşan bir meclisin açılması ve padişahın yetkilerinin sınırlandırılması gibi düşünceler tartışılmaktadır.

Dönemin sorunlarını ve tartışmalarını inceleyerek padişaha sunulmak üzere hazırlanan aşağıdaki üç öneriyi değerlendirmekle görevli bir danışmansınız.

Padişaha sunulmak üzere üç öneri hazırlanmıştır:

a) Mevcut yönetim yapısı değiştirilmemelidir.

b) Meclis açılmalı ancak padişahın yetkileri tamamen korunmalıdır.

c) Bir anayasa hazırlanmalı ve devlet yönetimi hukuki kurallarla düzenlenmelidir.

Bu önerilerden hangisinin dönemin sorunlarına daha uygun bir çözüm oluşturabileceğini araştırınız. Kararınızı tarihsel bilgi ve kanıtlara dayandırınız.

Kararınızı vermeden önce:

- Dönemin hangi sorunlarını araştırmanız gerektiğini belirleyiniz.
- Belirlediğiniz sorunlarla ilgili en az iki araştırma sorusu oluşturunuz.
- Araştırma sorularınıza cevap bulmak için en az iki farklı kaynaktan bilgi toplayınız.
- Kullandığınız kaynakların güvenilirliğini değerlendiriniz.
- Araştırmanızdan elde ettiğiniz bilgi ve kanıtlardan hareketle önerilerden birini seçiniz.
- Seçtiğiniz öneriyi neden desteklediğinizi açıklayan gerekçeli bir yazı yazınız. Yazınızda araştırmanızdan elde ettiğiniz tarihsel bilgi ve kanıtlardan yararlanınız.

NOTLAR

Cevap anahtarına ulaşmak için karekodu okutunuz.

YAZILI PUSULASI

Çözümlere buradan ulaş

11. Sınıf Tarih Öğrenme Etkinlikleri Seti 2. Bölüm (2026-2027)

Telefonunun kamerasıyla ilgili QR kodunu okut.
Ekrandan okuyorsan QR koduna dokunabilirsin.

CEVAP VE ÇÖZÜMLER

Yazılı cevaplar ve çözüm sayfası
Ücretsiz erişim

VİDEO ÇÖZÜMÜ

Bu PDF’nin ilgili videosu ve durumu
Premium videolar uygulamada açılır

Video henüz eklenmediyse sağdaki sayfada belirtilir.
Video sonradan eklendiğinde aynı QR kodu kullanılabilir.

Bu erişim kartı Yazılı Pusulası tarafından eklenmiştir.
Önceki soru ve cevap sayfaları değiştirilmemiştir.
kaynaklar.net